SEMANTICĂ ȘI ISTORIE.
Câteva observații privind romanitatea în context european

ILEANA OANCEA
Universitatea de Vest din Timișoara

1. Romania și termenii care o desemnează ca unitate lingvistică și culturală

Gaston Paris, în articolul introductiv la revista „Romania" din 1872, punea o întrebare incitantă. Ea ni se pare că surprinde esența unui proces ce individualizează romanitatea în interiorul spațiului european multilingvistic: „La *Romania* forme-t-elle vraiment un domaine intelectuel et moral, ou n'est-elle constituée que par l'origine commune des langues romanes?"[1]

Examinarea termenilor desemnând romanitatea, atât de strâns legați de centrul latinității, Roma, ca și iradiațiile lor ulterioare, *romanus*, *romanicus*, *romanice*, *Romania*, ne permite să observăm cum s-a constituit ea, ca proces lingvistic, istoric și cultural, cu caracter unificator, în care spațiul românesc își afirmă poziția sa particulară.

Astfel, termenul *romanus* s-a conservat, cu o semnificație etnică, în Romania orientală, adică în spațiul cel mai expus al Romaniei, aflat în contact cu popoare aloglote, el având o valoare identitară, care nu era necesară pentru romanitatea occidentală, unitară prin latinitatea ei neîntreruptă. Acest termen a putut fi înlocuit acolo, prin diferite nume etnice, de substrat sau superstrat, cum sunt denumirile pentru Italia, Spania și Franța, conștiința romanității funcționând în Romania occidentală fără sincope.

Ceea ce ni se pare deosebit de important este că în Romania occidentală termenul *romanus* a dispărut, iar *romanice* a evoluat spre semnificații literare. În limbile romanice apusene, „urmașii lui *romanice* și-au schimbat sensul în acela de 'operă literară, în limba populară (mai ales povestiri în proză)'. Evoluția semantică a continuat spre înțelesurile pe care le au astăzi: it. *romanzo* 'roman', *romanza* 'romanță', fr. *roman* 'roman', sp., pg. *romance* 'romanță'; apoi derivatele it. *romanzesco*, fr. *romanesque* 'romanesc', it. *romantico*, fr. *romantique* 'romantic'. Unele dintre aceste cuvinte au pătruns, prin secolul al XIX-lea, și în limba română"[2].

Aceste evoluții convergente evidențiază existența unei matrice culturale în Romania occidentală, derivând din conturarea unor linii de evoluție care dezvoltau o altă paradigmă culturală și estetică, diferită de canoanele atât de stricte ale esteticii clasice,

[1] Paris 1972: 20.
[2] Cf. Arvinte 1983: 91.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

proprii latinității, o paradigmă a unei literaturi care pulsa cu o forță genuină în producțiile în „romanică", adică în limba populară. Această literatură urma să deschidă un alt timp cultural și istoric, destinat unei afirmări spectaculoase, fenomen excepțional analizat de Erich Auerbach în *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*[3]. Speciile populare „romanice", cum este romanul sau un anumit tip de poezie lirică, deschid prima perspectivă „conflictuală" din istoria culturii europene: cea dintre Antichitate și rigorile ei retoric-clasicizante și zorii „modernității" romanice și europene.

Redăm reflexele lui *romanice* în franceză, italiană și spaniolă, pentru a sublinia unitatea unei evoluții spre două semnificații, una lingvistică (limba „populară", o romanică *in statu nascendi*) și una literară (desemnând producțiile literare scrise în romanică).

Termenul latinesc *romanice*, care însemna „în limba vulgară", în opoziție cu latina, s-a transformat în limba franceză în *romanz*, devenit, ulterior, *roman*: „D'abord *romanz*, puis *ro*(*m*)*mant*, du XIIIe au XVIIe, enfin *roman* au XVIe s." (BW, p. 559; cf. Dauzat, p. 637; cf. TLFi[4]). Evoluția semantică a termenului, deosebit de revelatoare pentru abordarea de față, a fost surprinsă de Oscar Bloch și W. von Wartburg, în *Dictionnaire étymologique de la langue française*, 1964: „Désigne d'abord la langue vulg., par opposition à la langue savante qu'était le latin, puis dès le XIIe s. a designé tout récit en langue vulg. et, spécialement, au XIVe s., les romans d'aventure (en vers), puis au XVe s., les récits de chevalerie en prose; a pris le sens moderne au XVIIe s." (BW, p. 559)

Remarcăm aici desemnarea producțiilor „en langue vulgaire" cu termeni deveniți emblema acestora. Astfel, termenul *roman*, specific literaturii romanice medievale, va fi destinat unei strălucite cariere europene în modernitate.

Termenul italian *romanzo*, cu semnificația „nel mondo classico, ampia narrazione continua, complessa e aventurosa, spesso con mescolanza di stili e toni narrativi" (Zingarelli, p. 1574; DE, p. 856-857), este explicat prin vechiul francez, *romanz*.

În *Vocabolario etimologico della lingua italiana*, 1907, termenul *romanzo* are semnificațiile: „1. oggi dicesi delle lingue nate dal latino e di cui le quattro principali sono l`italiano, lo spagnolo, il francese e il portoghese: e una volta significó la lingua *volgare* parlata, a differenza del latino usato dagli eruditi nelle loro scritture cuindi l`a. fr. «parlar romanz» = parlare il linguaggio del popolo e lo sp. «Ave Maria en romance» = Ave Maria in volgare"; 2. „narratione vera o finta, scritta in verso o in prosa, nell'antico rustico o volgare, su quale vennero formandosi le nuove lingue neo-latine. Poi con questo nome s'intese qualunque storia finta, scritta in prosa, nella quale l'autore cerca di eccitare interesse colla pittura delle passioni, dei costumi, e per la singolarità delle avventure

[3] Auerbach 2000.

[4] Forma actuală a termenului *roman* a fost explicată astfel: „Dans *romanz*, *s* a été pris pour la marque du cas-sujet sur lequel on a refait un cas-régime *romant,* d'où *roman* par chute de la cons. finale. Voir *FEW* t. 10, p. 454b" (TLFi, http://www.cnrtl.fr/etymologie/roman).

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

narrate. Deriv. *Romántico*; *Romanzésco*; *Romanzétto*, *-úccio*; *Romanziére*" (http:// www.etimo.it/ ?term=romanzo&find=Cerca).

Termenul latinesc *romanice*, cu semnificația, „en románico" (RAE, http://lema.rae.es/drae/), a dat în limba spaniolă *romance*, cu următoarele semnificații: 1. „se dice de las lenguas modernas derivadas del latín, como el español, el italiano, el francés, etc."; „idioma español"; 2. „novela o libro de caballerías, en prosa o en verso"; 3. „combinación métrica de origen español que consiste en repetir al fin de todos los versos pares una misma asonancia y en no dar a los impares rima de ninguna especie; „romance de versos octosílabos"; 4. „composición poética escrita en romance" (RAE, http://lema.rae.es/drae/).

Situația din franceză, italiană și spaniolă reliefează pregnant încărcătura semantică a unor termeni esențiali pentru Romania occidentală, ilustrând o nouă realitate, cea „romanică", în dubla sa ipostază: lingvistică și literară. Romania se manifestă ca un spațiu al unei intense efervescențe spirituale.

Dar viața istorică a acestor termeni devine deosebit de vie atunci când ei sunt preluați de romanticii germani, interesați de filonul popular, „romanic", al literaturii europene ca întrupare a unui nou tip de artă: cea *romantică*, opusă clasicismului funciar al Antichității.

În acest sens, reținem câteva aspecte caracteristice ale acestei relații, cu atât mai interesante cu cât ne gândim că romantismul s-a născut printr-o violentă relație polemică îndreptată împotriva clasicismului preluat și de romanitate, în descendența ei cultă, Evul Mediu romanic depărtându-se de acest filon atât de puternic.

În cadrul dualității *clasic*/*romantic* ce se instaurează acum, Schiller, în *Über naive und sentimentalische Dichtung* (1795), stabilește tiparul creației sentimentale, romantice, artă reflexivă, subiectivă, profund personală, sugestivă și muzicală. Produs al tensiunilor și al neliniștilor existențiale ale omului *modern*, lirica romantică este, astfel, prin opoziție cu cea clasică a Antichității, *ingenuă* (naivă) și echilibrată, artă a ilimitării și *operă deschisă* prin excelență.

În privința istoriei literare, studiile romanice care apar acum sunt concepute ca o ramură importantă a literaturii universale (*Weltliteratur*) cei mai iluștri *romantici* sunt scriitorii aparținând mai ales Romaniei: Dante, Calderón, Ariosto, Tasso. Ei deschideau marea paradigmă a modernității noastre.

Interesant pentru noi este faptul că dreptul la o artă *sugestivă*, nouă, susținută de frații Schlegel, Uhland, Tieck, Jakob Grimm etc. determină încadrarea, interpretarea și teoretizarea produselor literare romanice ca întrupare a acestei arte, activitatea spirituală febrilă, care fără un impuls filozofic și literar (pornit dintr-un alt centru, opus *clasicismului* Antichității) nu s-ar fi putut produce[5].

Este momentul să ne punem o întrebare, care, în acest context, anticipează un mod diferit de evoluție a romanității orientale, despărțită de unitatea romanică occidentală prin izolarea ei într-un alt context evolutiv: De ce românii nu au producții

[5] Oancea 1993: 34.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

populare denumite romanice? Putem încerca un răspuns tocmai prin aceea că substanța continuității romanice, întreruptă istoric în spațiul carpato-danubiano-pontic, s-a concentrat în valoarea de etnonim a termenului *romanus*, cu o semnificație de care coerența lumii romanice occidentale nu avea nevoie.

Limba română a fost numită „copilul teribil al Romaniei" de către Pierre Bec. Într-adevăr, ea prezintă uneori o evoluție particulară în raport cu romanitatea occidentală, nefiind mai puțin romanică. Viguroasa ei romanitate a dezvoltat aspecte deosebit de interesante ținând de evoluția ei istorică și ea vizează și această problematică.

Conservarea termenului *romanus* > rom. *român* doar în română, ca etnonim, are o puternică legătură cu spațiul matrice originar, legătură devenită deosebit de activă în anumite momente ale istoriei românești. Acest termen apare încă din epoca veche[6], dar își demonstrează întreaga lui încărcătură istorică, cu valoare identitară, în secolul al XIX-lea și în contextul politic al Franței. Și nu întâmplător, Franța fiind angajată în revoluția de la 1848 într-o mișcare puternică de afirmare a ideii de naționalitate.

Sevele unificatoare ale termenului, care desemnau spațiile românești despărțite până la 1859, s-au concentrat în acest etnonim, *român* < lat. *romanus*, precum și în termenii *românesc*, *românește*, *România*[7], care deveneau un mijloc de integrare într-o mare mișcare europeană pe care *românii* au trăit-o cu deosebit patetism, în acest spațiu romanic creator de istorie europeană: Franța. Venind din diverse provincii românești, românii au acționat aici cu conștiința vie a apartenenței la un spațiu-matrice generator de istorie comună, un adevărat „revelator" pentru semantica identitară a termenilor.

2. Revoluția de la 1848 – primăvara tuturor popoarelor într-un secol al naționalităților

Într-o etapă crucială pentru modernizarea, occidentalizarea Țărilor Române, revoluția franceză de la 1848, trăită şi asimilată ca un puternic fapt de conştiință, a însemnat un ferment de evoluție cu valoare modelatoare.

Conceptul central care, din punct de vedere lingvistic, a reprezentat cuvântul-cheie al vocabularului istoric al epocii este acela de *naționalitate*. În jurul lui gravitează o serie de concepte subsidiare (cum ar fi patria și patriotismul), articulând mentalul elitelor intelectuale ce creează istoria şi care sunt în contact direct cu sursa evenimentelor ce au schimbat fața istoriei europene.

Nicolae Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române*[8], stabileşte patru orientări ale discursului politic de la 1848: utopismul mesianic (al lui Ion Heliade Rădulescu), conservatorismul nostalgic al Transilvaniei, şcoala critică şi istorică a Moldovei şi pragmatismul revoluționar al Brătienilor, al lui C. A. Rosetti și al Valahiei, în general.

[6] Cf. Arvinte 1983: 41.

[7] Pentru o privire etimologică mai complexă, ce cuprinde și anumite controverse, în acest sens, a se vedea din nou excepționala lucrare a lui Vasile Arvinte.

[8] Manolescu 1990: 173 și urm.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

a. Ion Heliade Rădulescu are o tonalitate lirică şi patetică ce a focalizat una dintre paradigmele discursului politic pe care îl regăsim la Vasile Pârvan. El invocă îngerul salvator al românilor, care va anunța egalitatea, libertatea şi fraternitatea, cerând „La arme, români!"

b. În Transilvania, accentul național este foarte puternic. Timotei Cipariu vorbeşte despre „român ca națiune, nu ca individ", dar românul ca națiune, care timp de 17 secole a fost dominat, dar nu s-a dezrădăcinat, şi chiar de 17 ori câte 17, românul ar rămâne român, aceasta este credința noastră imuabilă[9]. Comparația dintre națiunile Europei şi nostalgia trecutului constituie laitmotivele scrierilor din Transilvania, în care românitatea este afirmată cu deosebită vigoare.

c. Revoluționarii din Moldova au o tonalitate moderată, tradiționalistă şi critică, la care se pot înscrie deopotrivă Nicolae Bălcescu şi câțiva transilvăneni.

Florian Aaron, în *Ideea repede de istoria prințipatului Țării Româneşti*[10], menționează că în concepția lui Nicolae Bălcescu şi a lui Mihail Kogălniceau nimic nu poate fi mai prețios la o națiune decât începutul său, *numele* pe care-l poartă, pământul pe care îl locuieşte, statul în luptă cu care se află actualmente şi preocuparea pentru ceea ce îi rezervă viitorul. Istoria este oglinda magică a timpurilor trecute, cheia cea mai scumpă cu care se deschid misterele viitorului.

Jules Michelet, profesorul lui Nicolae Bălcescu la Collège de France, definea istoria ca o „resurecție a vieții integrale a trecutului". Există la Nicolae Bălcescu, de asemenea, o componentă națională foarte puternică. În *Mersul revoluției în istoria românilor*[11] – modalitate organiscistă de a vedea istoria – el susține că, dacă în 1821 sloganul era dreptatea, în 1848, el a devenit fraternitatea şi că sarcina unei revoluții viitoare era de a aspira la unitatea națională. El afirmă că datoria cea mai scumpă pe care ne-a dat-o Dumnezeu este aceea de a crea o națiune de *români*, de frați, de cetățeni liberi. Influența romanticilor liberali, Jules Michelet și Edgar Quinet, asupra lui Nicolae Bălcescu și a revoluționarilor români era foarte puternică[12].

d. A patra categorie este reprezentată de C. A. Rosetti, Cezar Bolliac şi cei doi Brătieni.

C. A. Rosetti nu mai insistă asupra organicității sau necesității revoluției, ci asupra vehemenței şi asupra radicalității, exprimate prin ideea de fraternitate și dreptate.

Politologul generației este I. C. Brătianu, care a scris în 1853 articolul *Naționalitatea*. I. C. Brătianu susține, în acord cu Jules Michelet, care afirmase că fiecare națiune este „o coardă a harpei umanității", faptul că „Întreaga istorie confirmă că progresul speciei umane se face în profitul dezvoltării naționalităților"[13].

[9] *Apud* Manolescu 1990: 174.
[10] Cf. Aaron 1835-1838: V-VI.
[11] Cf. Bălcescu 1982.
[12] Cf. Manolescu 1990: 178.
[13] Brătianu 1921: 471.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

3. Ce a produs revoluția de la 1848?

În concepția lui I. C. Brătianu, revoluția de la 1848 a dus la reorganizarea Europei în naționalități, o Europă care avusese înainte o aglomerare forțată de popoare, prin suprimarea anumitor privilegii. Anul 1848 integrează locuitorii Moldovei şi ai Valahiei într-o cultură romantică europeană. „Frecventarea saloanelor pariziene nu-i făcea necunoscuți în epocă, aceasta a făcut în acest moment să fie descoperiți ca naționalitate", idee subliniată de istoricul francez Catherine Durandin[14]. Era nevoie, deci, de utilizarea unui termen identitar și acesta era o veche moștenire, trimițând spre latinitate.

Ca experiență a modernității, ideea unei istorii semnificative şi aceea a unui destin de îndeplinit începe să circule, având ca scop mobilizarea generației de la 1848. Şi în concepția lui Catherine Durandin există o limbă „à la française", care se instalează în centrul mişcării naționalităților cu sediul la Paris[15].

Existența naționalității, izvorâtă din ideologia revoluționară franceză şi din aspirația spre o formă de stat corespunzătoare acestei idei, este generatoare de un puternic suflu identitar în politica românească în secolul al XIX-lea. Forța unei identități culturale antrenează o proiecție identitară, fondată pe reperul originilor, al limbii şi al tradițiilor. Și, desigur, acest fapt dă vigoare unui termen care nu a încetat să existe în istoria românească, multă vreme separată.

Dimitrie Brătianu îi scrie profesorului său de la Collège de France, Jules Michelet, în 25 octombrie 1850, despre România, unde există „frumuseți pe care nici Bernardin de Saint-Pierre, nici Chateaubriand nu și le-au imaginat vreodată (...) Ah! Aș vrea să auziți vocea frumoasei mele *Românii* (s.n.), aș vrea să-i atingeți inima, să-i vedeți sufletul"[16]. Este anul 1850, termenul *România*, premonitoriu, începuse să devină o necesitate de întrupare a unei intenții politice și a unei cauze, simțite de această primă diasporă ca o urgență istorică.

Revoluționarii de la 1848 pun la fundamentul existenței statului ideea personalității naționale, reclamând în numele său unirea şi adoptarea acestor forme instituționale ale vieții moderne fără de care statul național nu ar fi putut să se dezvolte normal: un regim parlamentar, presa liberă, dezvoltarea învățământului, a justiției pentru țărani, o republică burgheză sau o monarhie constituțională pe baza principiilor libertății şi egalității consacrate prin *Declarația drepturilor omului*.

De ce a fost Franța cea care a polarizat speranțele unificatoare ale românilor şi a constituit un ideal de exemplaritate? Iată câteva explicații, subliniate de cercetătorii acestui fenomen: afinitățile de limbă şi de origine, politica orientală a Franței de a menține echilibrul la gurile Dunării, sprijinul acordat naționalităților, autoritatea secolului Luminilor care era încă vie, preceptorii francezi ai caselor burghezilor, faptul că se mergea la studii în Franța, prietenia dintre revoluționarii români cu istoricii francezi ai

[14] Durandin 1998: 96.
[15] Durandin 1998: 68.
[16] *Apud* Durandin 1998: 70-71.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

revoluției: Jules Michelet, Edgar Quinet, Paul Bataillard, J. A. Vaillant, creşterea numărului de cărți şi de reviste.

Iată, deci, că vertiginoasa cadență a procesului de afirmare a românității, capitolul cel mai important al istoriei moderne româneşti, se grefează pe efervescența acestui spațiu romanic deosebit de activ, generator de francofonie și de francofilie, cel al Franței. Exuberanța intelectualității românești de integrare în marile ritmuri tot mai grăbite ale istoriei europene va face din Franța revelatorul idealurilor ardente unificatoare ale românilor. În acest sens, într-o scrisoare adresată lui C. A. Rosetti, Jules Michelet recomanda, totuși, mai multă rațiune în preluarea oricăror elemente din Occident, pentru menținerea identității naționale.

Strâns unit cu conceptul de naționalitate apărea frecvent desemnarea statelor româneşti, neunificate încă, prin termenul de *România*, precum și adjectivul corespunzător *românesc*, mai vechi în limbă, care constituie un micro-câmp semantic deosebit de puternic[17].

Presa din 1848 refectă clar topoii revoluționari. Îi vom repera în câteva exemple.

La 12 iunie 1848, apărea „Pruncul *român*" (s.n.), titlul simbolic adresându-se fraților *români* ai tuturor claselor. În această revistă se scrie despre noul stat neconstituit încă, despre „*România* mult iubită", despre sângele *românilor*. În paginile revistei apărea poemul cu valențe naționale și patriotice, *Odă patriei*, de Gheorghe Crețeanu.

O altă revistă importantă în epocă este „România", care reunea „Constituționalul" şi „Propaganda", în care apăreau, de asemenea, câteva exigențe care fac solidară toată presa revoluționară, revista cultivând, între altele, ştiința şi literatura, făcând cunoscută în programul său politica Europei.

Presa în Moldova este ilustrată prin „Bucovina", cu subtitlul „Gazetă *românească* pentru politică, religie și literatură" (s.n.), publicată de frații Hurmuzachi, în 1848, la Cernăuți.

În același context revoluționar, Cezar Bolliac scria *România*, un poem publicat în 1856, tradus în versuri în limba franceză de Jules Ferrand și apărut în 1857.

Se vede, astfel, că semnele anului 1859 (Unirea Principatelor) sunt clare și numeroase. Ele trimit la istoria unui etnonim și a derivatelor sale din spațiile carpato-danubiene, termeni de mare prestanță istorică. În corelație cu *România* apărea termenul *Europa*, dominant, de asemenea, în vocabularul politic al epocii.

Cum se poate observa, scriitorii și cei care publicau în presa vremii adoptă un stil emfatic, patetic, foarte caracteristic surselor romantice, corespunzând etosului revoluționar, experiență existențială plină de vigoare, trăită autentic de aceia care vor crea ceea ce se numea deja *România*, *România* ca națiune modernă.

4. Românii la Paris

Parisul a fost în prima jumătate a secolului al XIX-lea un centru de formație culturală şi politică. În 1803, primul student moldovean a fost, după Nicolae Iorga,

[17] A se vedea, pentru edificarea termenului *România*, Arvinte 1983. cap. III. *Procesul lingvistic de creare a denumirii România*, p. 122-183.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

Gheorghe Bogdan; în 1804, Ivan Balş, fraţii Bibescu (Gheorghe între 1817 şi 1825 şi Barbu între 1817 şi 1821) au urmat, la Paris, cursuri de drept.

Între 1829 şi 1830, P. Eliade, în lucrarea *Histoire de l'esprit publique en Roumanie au dix-neuvième siècle*[18], înregistrează la Paris 18 tineri boieri valahi şi unul moldovean, Vasile Alecsandri.

Acest prim val de studenți români la Paris s-a aflat sub impactul civilizației franceze. Mulți dintre cei care fac parte din al doilea val se află însă în primele rânduri la revoluția română de la 1848. La Paris s-a realizat fuziunea românească a Moldovenilor şi a Valahilor. Parisul a fost revelatorul şi catalizatorul conştiinței naționale.

Ion Ghica relata: „Într-o duminică mergeam toți spre Champs-Elysées (...) Nu ştiu cum, ne-am regăsit braț la braț un moldovean şi un valah. Fiecare vorbea limba provinciei sale natale şi ne-am înțeles ca şi cum vorbeam aceeaşi limbă. Ce revelație! Din acel moment nu mai eram moldoveni sau valahi. Eram toți *români* (s.n.)”[19].

Ion Ghica recunoaşte, de asemenea, contribuția colonelului Câmpineanu, şeful Partidului Liberal al Valahilor, la trezirea conştiinței naționale, subliniind faptul că acesta era însărcinat cu apărarea drepturilor românilor.

Colonelul soseşte la Paris în mai 1839. Câteva luni mai târziu, aici a fost fondată, *Société pour l'enseignement du peuple roumain*. Se constituia, astfel, în spatele societății culturale, o societate politică cu caracter panromânesc.

Revoluționarii români au dezvoltat la Paris activități culturale şi, în acelaşi timp, activități politice în serviciul Cauzei eliberării şi unității naționale (astfel, ei se numeau *căuzaşi* „care apărau cauza”, alt termen al vocabularului politic din 1848).

Mişcările naționale, lupta de eliberare a poporului, personalitatea marilor istorici, Jules Michelet, Edgar Quinet, profesori la Collège de France, constituie mijlocul prin care revoluția franceză a dezvoltat sensul ei revoluționar în Europa şi, desigur, şi în Principatele Române. De altfel, Edgar Quinet se va căsători cu Hermina Asachi, fiica lui Gheorghe Asachi. Dar legăturile consolidate cu străinii, prin relații conjugale, nu se opresc aici: „C. A. Rosetti se însoară cu Mary Grant, scoțiano-franțuzoaică prin naştere, româncă în inima de după căsătorie. Titu Maiorescu o ia de nevastă direct din Berlin pe Clara Kremnitz, nemțoaică, Ana Racoviță, nepoata Goleştilor, se căsătoreşte cu doctorul francez Charles Davilla, devenit Carol Davilla, Zoe Golescu cu Effigham Grant, fratele lui Mary Rosetti, care lasă moştenire urmaşilor numele unui pod bucureştean, podul Grant”[20].

Patrioții români care se găseau la Paris formează în decembrie 1846, *Société des Etudiants Roumains*, sub patronajul lui Alphonse de Lamartine. Astfel, se poate afirma că există o circulație a ideilor între cele trei provincii româneşti, precum şi între țară şi Parisul revoluționar. Românii utilizau, în acest sens, experiența şi prieteniile franceze. Şi un termen care va deveni numele unui spațiu romanic ce va începe să se afirme tot mai

[18] Eliade 1905.
[19] Ghica 1967: 197.
[20] Pârvulescu 2005: 62-63.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

vizibil în istoria europeană: *România*. Brătianu proclama şi el, într-o altă conferință la *Société des Etudiants Roumains*, la sfârşitul anului 1847, că tineretul românesc, la Paris, va crea *România*. Aceasta a fost o afirmație profetică. Nu mai era mult până în anul 1859.

În ianuarie 1848, în „Revues des deux Mondes", apărea un articol al jurnalistului Hippolyte Desprez, care vizitase Țările Române, vorbind despre România, aflată în aşteptarea unei recunoaşteri a istoriei: „*Acest popor [român n.n.] mutilat constituia un singur corp și vastul teritoriu care îl cuprinde se numește pe bună dreptate România în limba patrotismului, chiar dacă nu era consființit astfel de tratat*" (s.n.)[21].

Diaspora provizorie a tinerilor intelectuali români în Occidentul Europei a gândit în „Cité des Lumières" statul național român, iar formația lor în spiritul civilizației occidentale, culturală și socio-politică, a avut o importanță hotărâtoare în destinul acestor elite[22].

În 24 martie 1848, „Reforma" nota, cu ocazia unei vizite de omagiu a unei delegații româneşti la Guvernul provizoriu: „Les Valaques, les Moldaves et les Transylvains s'appèllent tous les Roumains et le territoire depuis si longtemps témoin de leurs douleurs est la Roumanie".

Primăvară a tuturor popoarelor, revoluția de la 1848, într-un Paris efervescent, începuse deja şi tinerii români vor continua lecția învățată, odată întorşi acasă, într-o România încă simbolică, cum s-a remarcat, unde era totul de făcut.

Dacă „istoria socială și culturală a românilor s-a dezvoltat, până în epoca modernă, așa cum remarca S. Pușcariu, «cu fața spre Orient»"[23], modernitatea va însemna reafirmarea romanității, realizate în modul cel mai pregnant în spațiul romanic, un adevărat catalizator al istoriei europene, cel francez, conferind termenului *romanus* întreaga semnificație a unui complex traseu istoric românesc și european. În felul acesta, spațiul românesc se înscrie într-un mod particular în reverberațiile lingvistice ale lexemului *Roma*, acesta desemnând sediul celei mai strălucite civilizații care a pus bazele Europei, în care atât Romania occidentală, cât și Romania orientală s-au înscris într-un mod specific. Secolul al XIX-lea, fiind deosebit de important pentru istoria modernă europeană, înscrie avatarurile semantice ale termenilor investigați într-un vast capitol a ceea se numește *Geistesgeschichte*.

Romania se dovedește, astfel, un domeniu intelectual și moral, dincolo de originea comună, așa cum de altfel afirmase, în fond, Gaston Paris, printr-o interogație retorică, în articolul din revista „Romania", 1872, interogație pe care o redăm din nou: „La *Romania* forme-t-elle vraiment un domaine intelectuel et moral, ou n'est-elle constituée que par l'origine commune des langues romanes?"

[21] *Apud* Arvinte 1983: 166-167.
[22] Vezi, pentru această problemă, Berindei 1997.
[23] Sala 1997: 17.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)

SURSE

Aaron, Florian, *Ideea repede de istoria prințipatului Țării Rumânești*, București, Tipografia lui I. Eliad, 1835-1838.

Bălcescu, Nicolae, *Mersul revoluției în istoria românilor*, în *Opere,* II, ediție de G. Zane și Elena G. Zane, București, Editura Academiei, 1982.

Brătianu, I. C., „Naționalitatea", în *Gândirea*, 1921, nr. 1, p. 471.

Eliade, Pompiliu, *Histoire de l'esprit publique en Roumanie au dix-neuvième siècle*, vol. I, Paris, Societé Nouvelle de Librairie et d'Édition, 1905.

Ghica, Ion, *Opere*, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1967.

Kogălniceanu, Mihail, *Scrisori din timpul studiilor*. Publicate de Petre V. Haneș, București, Editura Tipografiei Române unite, 1934.

Paris, Gaston, „Romani, Romania, lingua romana, romancium", în *Romania*, 1972, nr. 1, p. 1-22.

Russo, Alecu, *Cugetări*, în vol. *Scrieri*, Craiova, Scrisul Românesc, [1946].

BIBLIOGRAFIE

Armbruster, A., *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, Editura Academiei, 1972.

Arvinte, Vasile, 1983, *Român, românesc, România. Studiu filologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Auerbach, Erich, 2000, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*. Traducere de I. Negoițescu, Iași, Polirom.

Berindei, Dan, *Românii şi Europa în perioadele premoderne şi moderne*, Editura Enciclopedică, 1997.

Bloch, B.W., Oscar, Wartburg, W. von, *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Quatrième édition revue et augmentée par W. von Wartburg, Paris, Presses Universitaires de France, 1964.

Cornea, Paul, Mihail Zamfir, 1969, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1831-1860)*, vol. I, București, Editura pentru Literatură.

Dauzat, Albert, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris, Larousse, 1938.

DE = *Dizionario etimologico.* Edizione Aggiornata, Trente, Rusconi Libri, 2005.

Djuvara, Neagu, 1995, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne*, București, Humanitas.

Durandin, Catherine, 1998, *Istoria românilor*, Iași, Institutul European.

Manolescu, Nicolae, 1990, *Istoria critică a literaturii române*, București, Editura Minerva.

Oancea, Ileana, 1993, *Romanitate și istorie. Epistemă clasică și literarizare*, Timișoara, Editura de Vest.

Pârvulescu, Ioana, 2005, *În intimitatea secolului 19*, București, Humanitas.

Pianigiani, Ottorino, 1907, *Vocabolario etimologico della lingua italiana*. Disponibil la http://www.etimo.it/.

Platon, Gheorghe, 1999, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în istoria modernă a românilor*. Ediție nouă, cu adăugiri și precizări, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza".

RAE = Real Academia Española*, Diccionario de la Lengua Española*. Vigésima segunda edición, 2001. Disponibil online la http://lema.rae.es/drae/.

REW = Meyer-Lübke, W., *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Carl Winter, 1911.

Sala, Marius, 1997, *Limba română. Limbă romanică*, București, Editura Academiei Române.

TLFi = *Trésor de la langue française informatisé*. Disponibil online la http://atilf.atilf.fr/.

Zingarelli, Nicola, *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna, Zanichelli, 2005.

BDD-V152 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:37 UTC)